

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΞΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΟΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
1927

ΤΕΥΧΟΣ Α' ΚΑΙ Β'

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΙΟΥΡΙΤΗΣ

ΥΠΟ

ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ

Μητροπολίτου Γόρτυνος και Μεγαλοπόλεως

Ὁ Γρηγόριος Παλιουρίτης, ἱερομόναχος, ἐγεννήθη μὲν περὶ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν Ἰωαννίνοις, ἠσκήθη δὲ τὸν μοναχικὸν δίαυλον ἐν τῇ ἱ. μονῇ τῶν Παλιούρων τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἰωαννίνων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔμενεν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ πρὸς μητρὸς θεῖός του Χατζῆ Διονύσιος, πνευματικός. Ἐκ τῆς ἱ. μονῆς ταύτης ἐπωνομάσθη Παλιουρίτης κατὰ τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν μετὰ τῶν ἀγάμων κληρικῶν. Ὁ Γρηγόριος ἐμορφώθη μὲν θρησκευτικῶς ὑπὸ τὸν θεῖόν του ἐν τῇ ἱ. μονῇ καὶ ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἐκ φιλομαθείας ἦλθεν εἰς τὰ Ἰωάννινα τὸ πρῶτον ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Μπαλάνου πρὸς τελειότερας σπουδὰς· δυσαρ-στηθεὶς δέ, δι' ἄγνωστον λόγον, προσῆλθεν εἰς τὴν ἐτέραν σχολὴν διευθυνομένην ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου Ἀθανασίου Ψαλλίδα, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐχορημά-τισε καὶ ὑποδιδάσκαλος. Ὁ Γρηγόριος διεκρίνετο ἐπὶ ἐπιμελείᾳ καὶ χρη-στότητι καὶ θρησκευτικῷ ζήλῳ· κατώρθωσε δὲ οὕτω νὰ μορφωθῇ τὰ ἄρι-στα καὶ νὰ ἐκμάθῃ καλῶς τὴν λατινικὴν καὶ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν. Ἦτο, ὡς λέγει ὁ Ψαλλίδα, ποιητής, ρήτωρ, λογικός, μεταφυσικός, ἠθικός καὶ εἰδήμων τῆς λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς γλώσσης. Ἡ χρηστότης καὶ ἱκανό-της τοῦ κληρικοῦ τούτου ἐγνώσθησαν καὶ πέραν τῶν Ἰωαννίνων καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐν τῇ Δύσει ἑλληνικὰς κοινότητας, αἵτινες ἤκμαζον ἐπὶ φιλο-γενείᾳ καὶ φιλομαθείᾳ. Διὰ τοῦτο προσεκλήθη ὡς διδάσκαλος τῆς ἐν Λι-βόρνφ τῆς Ἰταλίας Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου κοινότητος καὶ συνεφώνησε μὲν δι' ἐν ἔτος (1805—6), ὅμως ὑπηρετήσεν ἐν αὐτῇ καὶ εἰργάσθη μετὰ ζήλου καὶ αὐταπαρησίας μέχρι τοῦ θανάτου, συμβάντος (23 Μαρτίου) τῷ 1816.

Ὁ Γρηγόριος εἶχε βλάβην εἰς τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν του. Ὁ Διονύσιος Πύρρος γράφει περὶ αὐτοῦ· «Ὁμοῦ μὲ ἐμὲ ἦτο καὶ ἄλλος ἱερεὺς ἐφημέριος, διδάσκαλος δὲ τῆς ἑλληνικῆς ἦτον ὁ σοφὸς Γρηγόριος Πα-λιουρίτης λεγόμενος, ἕνα ὀφθαλμὸν εἶχεν ὁ μακάριος, πλὴν ἔβλεπεν ὡς νὰ εἶχε τέσσαρας»¹.

¹) Περιήγησις Ἱστορικῆ καὶ Βιογρ. Διονυσίου Πύρρου, Ἀθῆναι 1848, σελ. 46.

Ἡ πρόσκλησις τοῦ Γρηγορίου εἰς τὸ Λιβόρνον ἐγένετο ὡς ἐξῆς. Οἱ ἐν Λιβόρνω ἄποικοι Ἑλληνες ἀνήγειραν ὀρθόδοξον ἱ. ναὸν τῆς Ἁγίας τῷ 1770². Καὶ πρότερον, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τοῦ 1802 συνησθάνθησαν τὴν ἀνάγκην καὶ ἰδρύσεως ἑλληνικῆς σχολῆς, προσκαλέσαντες ὡς διδάσκαλον Νεόφυτὸν τινα ἐν Μεσσηνίᾳ διαμένοντα, ἀλλ', ὡς φαίνεται, δὲν μετέβη αὐτὸς νὰ ὑπηρετήσῃ. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς κοινότητος ἐφρόντιζον νὰ εὕρωσι διδάσκαλον καὶ οὕτω ἔγραψαν διὰ τοῦ Μιχ. Ζωσιμᾶ πρὸς τὸν ἐν Ἰωαννίνοις Χριστόδουλον Εὐθυμίου, μεγαλόδωρον δωρητὴν τῆς πόλεως, ζητοῦντες τὸν Γρηγόριον ὡς διδάσκαλον, τῇ 10 Μαρτίου 1804. Αὐτὸς δὲ ἀπήντησεν ὡδέ πως: « κατὰ διαταγὴν σας ἐφέρθη εἰς τὸν Ἅγιον Οἰκονόμον (Κοσμᾶν δηλ. Μπαλάνον τὸν Βασιλόπουλον) ἐγχειρίζοντάς του καὶ τὴν γραφὴν μου ἐσφαλούσατε καὶ ἐρωτῶντάς τον μυστικῶς, παρ' ἐλπίδα μου εἶπε τὰ μύρια διὰ τὸ ὑποκείμενόν του καὶ δὲν συμφωνᾷ νὰ σταθῇ καὶ πῶς ἤθελε σοῦ ἀποκριθῇ διὰ μέσου μας. Οὕτω καγὼ δὲν ἀνέφερα τοῦ ρηθέντος ἱεροδιακόνου τὸ μηδέν, ὅπου καὶ συνεχῶς μ' ἐρωτᾷ. Σᾶς γνωστοποιῶ ὅμως ὅπου αὐτὸς τὸ κατ' ἀρχὰς ἐχρημάτισεν εἰς τὸν Ἅγιον Οἰκονόμον μαθητῆς καὶ ἔπειτα ἔφυγεν καὶ ἐπῆγεν ὑποκάτω εἰς τὸν κὺρ Ἀθανάσιον Ψαλλίδα, τὸν ἐκατάτρεξαν οἱ Μπαλαναῖοι πρὸ χρόνων, ἀλλ' ὁ Ψαλλίδας τὸν ἐβοήθησε, δικαίως ἢ ἀδίκως, αὐτὸ δὲ τὸ εἰξεύρω, τόσον μόνον ὅτι οἱ μὲν Μπαλαναῖοι γενικῶς καταφρονοῦν τοὺς μαθητὰς τοῦ Ψαλλίδα, καθὼς καὶ οἱ τοῦ Ψαλλίδα τοὺς τοῦ Μπαλάνου. Ἐρέυνησα μυστικῶς διαφόρους καὶ ἀπὸ Ἱερωμένους καὶ ἀπὸ Λαϊκούς, δὲν τὸν κατηγοροῦν». (Ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς ἐν Λιβόρνω κοινότητος).

Ἐκ τούτου φανεροῦται ἡ ἐπικρατοῦσα, ὡς μὴ ὄφελεν, ἔρις τῶν δύο σχολῶν ἐν Ἰωαννίνοις, περὶ ἧς, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἔγραφε κατόπιν μετ' ὀδύνης ὁ Γρηγόριος. Εὐτυχῶς ἡ κοινότης τοῦ Λιβόρνου δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς κατηγορίας τοῦ Μπαλάνου καὶ διὰ τοῦτο διὰ τοῦ αὐτοῦ Μιχ. Ζωσιμᾶ ἔγραψεν εἰς τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις Ἰωάννην Σταματάκην καὶ Χριστόδουλον Εὐθυμίου ὅπως συμφωνήσωσι μετὰ τοῦ Γρηγορίου καὶ ἀπο-

²) Ἐνεκα τῆς ἐλεεινῆς καταστάσεως τῆς ἐν Βενετίᾳ ἀποικίας, ζημιωθεισῆς ὑπὸ τοῦ Μελετίου Τυπάλδου κατ' ἐμπαιγμὸν Φιλαδελφείας κληθέντος, ἰνεχώρησαν πολλοὶ καὶ ἀπετέλεσαν τὰς κοινότητας Πέστης, Βιέννης, Λιβόρνου καὶ Γεργέστης. Τῷ 1878 φέρεται προϊστάμενος ἐν Λιβόρνω ὁ «πανοσιολογιώτατος ἐφημέριος τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ρωμαίων» Σεραφεῖμ, μεθ' οὗ συνιεράτευεν «ὁ ἐν ἱεροδιδασκάλοις ἐλλόγιμος ἐφημέριος τῶν Γραικῶν» Ἀνθιμος. Ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπὶ μῆνας ὀκτὼ ἐχρημάτισε προϊστάμενος ὁ Διονύσιος Πύρρος ἰατρός, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Θεοδόσιος Δημάδης, τελευταῖος ἐν Κυθήροις († 1823). Ἐπειτα ἐκλήθη ἐφημέριος ὁ Ἰωακείμ Βελαμάντης ἐκ Λευκάδος.

στελλωσιν αὐτὸν εἰς τὸ Λιβόρνον. Οὗτοι δέ, προθύμως ἐκτελέσαντες τὴν ἐντολήν, ἀπήντησαν εἰς αὐτὸν τῇ 28 7βρίου 1804. Ἡ κοινότης ἐζήτησε πληροφορίας καὶ παρ' αὐτοῦ τεῦ διαπρεποῦς Σχολάρχου Ἀθανασίου Ψαλλίδα, ὅστις ἀπὸ 23 7βρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔγραψεν ἐξ Ἰωαννίνων εἰς τὸν Ζωσιμᾶν ταύτην τὴν ἐπιστολήν.

Γενναιότατε ἄνερ καὶ εὐγενεστάτη ψυχῇ.

Μὲ τὴν πόσταν τῆς ἔγγραφας ὅσον διὰ τὰ βιβλία καὶ τὴν παραλαβὴν αὐτῶν, τόσον καὶ γράμμα πρὸς τὸν Κοραῆν σὰς ἐπεριέκλεισα καὶ μάλιστα τῆς ἐπαράστασινα διὰ τὸν διδάσκαλον ὅλου ζητεῖ αὐτοῦ τὸ Γένος ὅτι εἶναι Ἑλληνας, καλὸς ποιητής, ρήτωρ, λογικός, μεταφυσικός, ἠθικός, ἀριθμητικός ἐνὶ λόγῳ μαθηματικός, ἔμπειρος τῆς Λατινικῆς διαλέκτου καὶ τῆς Ἰταλικῆς, ὅχι ὅμως νὰ ὁμιλῇ, ἐπειδὴ δὲν ἔλαβε χρῆσιν τὸν εἶχα εἰς τὸ Σχολεῖον ὑποδιδάσκαλον μὲ μισθὸν 500 γροσίων, ὕστερον τὸν ἐπῆρεν ὁ ἄρχων Λογοθέτης, τροφήν, φορέματα, καὶ 500 γρόσια τοῦ ἔδιδε καὶ τοῦ ἐδίδασκε τὸν ἀδελφόν· εἶναι θεοσεβής, φιλόπονος, χρηστοθήτης καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θέλει εὐχαριστηθῆ τὸ Γένος ἀπὸ αὐτὸν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Γένους· ἐπειδὴ τὸν ἐκατάπεισα ὅτι τὸ Γένος αὐτοῦ εἰς Λιβόρνον δὲν πληρώνει τοὺς παρομοίους κόπους, ἀλλὰ τοὺς βραβεύει, ὡς γενναιόφρον καὶ ἐλευθεριώτατον πρὸς τὰ τοιαῦτα τῶν ἔργων· ὅθεν καὶ ἡ γενναιοτάτη του ψυχῇ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι δὲν θέλει συνεργήσῃ ὡς Ἐπίτροπος τοῦ νὰ τοῦ δοθῆ μισθὸς ἀνάλογος καὶ ὡς φανῆ εὐλογος εἰς τὴν γενναιόφρονα ψυχὴν της, ὡς εἰδήμονα καὶ ἔμπειρον καὶ φιλέλληνα καὶ φιλόμουσον καὶ φιλόπολιν ἧς

*εἰμι καὶ ἔσομαι δοῦλος ταπεινὸς
Ἀθανάσιος Ψαλλίδας*

Ὁ Γρηγόριος ἔφθασε τῇ 22 8βρίου 1804 ἐν Μεσσήνῃ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἔγραψε πρὸς τὸν γενναιόφρονα Ζωσιμᾶν ζητῶν πληροφορίας. Κατὰ δὲ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1805 ἐγένετο μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς κοινότητος ἡ ἐξῆς συμφωνία·

«Ἐπὶ τοῦ παρόντος γίνεται δῆλον ὅτι συνεφώνησαν οἱ κύριοι Ἐπίτροποι τοῦ Γένους καὶ τῆς ἐδῶ Ἐκκλησίας τῶν Γραικῶν τὸν πάτερ Γρηγόριον καὶ τὸν ἐσύστησαν κοινὸν διδάσκαλον ὅλου τοῦ Γένους ἐπὶ ταύτῃ συμφωνία·

α) Θέλει εἶναι εἰς χρέος ὁ ρηθεὶς πάτερ Γρηγόριος νὰ διδάσκῃ ὅλα τὰ παιδιά τοῦ Γένους καὶ ὅλους τοὺς προσερχομένους αὐτῷ ὁμογενεῖς κοινὰ γράμματα Ἑλληνικά, Ἰταλικά, καὶ ὅ,τι ἄλλο εἰξεύρει μὲ τὴν πρόπουσαν ἐπιμέλειαν καὶ προσοχήν.

β') Θέλει ἀκολουθῆ ἡ κοινὴ παράδοσις πάντοτε τρεῖς ὥρας πρὸ τοῦ γεύματος, δύο μετὰ τὸ γεῦμα ἐν οἷς θέλει διδάσκονται ὅλοι οἱ μαθηταὶ ὁμογενεῖς ὅλα τὰ ἀνήκοντα μαθήματα, χωρὶς νὰ ζητῆ παρ' αὐτῶν τὸν παρὰ μικρὸν μισθόν.

γ') Θέλει λαμβάνη παρὰ τῶν κυρίων Ἐπιτρόπων τοῦ Γένους δώδεκα φλωρία τὸν καθέκαστον μῆνα διὰ μισθόν του καὶ κελλὶ διὰ νὰ κατοικῆ ἀμισθί.

δ') Ἄν τινες μαθηταὶ εἴτε ὁμογενεῖς εἴτε ἑτερογενεῖς ἤθελον ἀκολουθήσῃ μαθήματα ἔξω τῶν ἄνω διορισθεισῶν πέντε κοινῶν ὥρῶν τῆς ἡμέρας, τότε οἱ μαθηταὶ θέλουν ἀγροικῶνται μετὰ τοῦ διδασκάλου εἰς ξεχωριστὴν συμφωνίαν καὶ πληρωμὴν.

ε') Ὑπόσχεται ὁ ρηθεὶς Γρηγόριος ἐνίοτε καὶ νὰ ἱερουργῆ ὅτε ἤθελον τὸν διορίσῃ οἱ Ἐπίτροποι τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ περιπλέον, ἂν τὸ Γένος ἤθελε λάβῃ χρεῖαν δι' ἑφημέριον, θέλει εἶναι εἰς χρέος ἡ λογιότης του εὐθύς ὅπου προσκαλεσθῆ νὰ ἐπιτελῆ ὅλας τὰς ἱερατικὰς ἱεροπραξίας κατὰ τοὺς τρόπους, τοὺς νόμους, καὶ τὴν συνήθειαν τῆς ἐδῶ Ἐκκλησίας, ὡς θέλει λάβῃ τὸν τόπον ἐνὸς τῶν ἑφημερίων, χωρὶς ὅμως νὰ εἰμπορῆ νὰ ζητήσῃ καμμίαν προσθήκην μισθοῦ διὰ τοῦτο, ἀλλὰ μόνον νὰ λαμβάνη τὸ ἀνάλογον μέρος τῶν δίσκων καὶ ὅτι ἄλλο τυχηρὸν ὅπου ἔχουν οἱ ἑφημέριοι τῆς Ἐκκλησίας.

ς') Ἡ παροῦσα συμφωνία γίνεται δι' ἓνα χρόνον καὶ μετὰ ταῦτα θέλουν εἶναι ἐλεύθερα τὰ μέρη καὶ τὰ δύο, ἂν δὲν κρίνουν εὐλογον τὴν ἐξακολούθησίν της.

Παρὰ τούτων πάντων θέλει γνωρίζει ὡς χρέος του ἀπαραίτητον ὁ Πάτερ Γρηγόριος τὴν πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐπιμέλειαν καὶ τὸ σεμνὸν καὶ ἀρμόζον εἰς διδάσκαλον καὶ καλόγερα πολίτευμα τῆς ζωῆς του, ὁμοίως καὶ τὸ Γένος καὶ οἱ κύριοι Ἐπίτροποι αὐτοῦ θέλουν ἀποδίδῃ τὸ ἀνήκον σέβας καὶ εὐλάβειαν τῇ λογιότητι του, ἐνδείξεως δὲ χάριν ἔγειναν δύο παρόμοια γράμματα συμφωνητικὰ πρὸς ἡσυχίαν ἑκατέρου μέρους καὶ ἔστω

Γρηγόριος ἱερομόναχος καὶ διδάσκαλος

1805 Φεβρουαρίου. Διβόρονω.

Καίτοι ἡ συμφωνία ἐγένετο ἐπὶ ἐν ἔτος, ὅμως παρέμενεν ὡς διδάσκαλος μέχρι τοῦ θανάτου του λόγῳ τῆς χρηστότητος καὶ ἱκανότητος καὶ δὴ τοῦ ζήλου καὶ ἐπιμελείας διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἑλληνοπαίδων ἐν τῇ σχολῇ τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὀνομάζει «Ἑλληνομουσεῖον». Περὶ τῆς σχολῆς ταύτης ὁ Ἰάκωβος Ρίζος Νερουλὸς λέγει «Οἱ μεγαλέμποροι Ἑλλη-

νες τοῦ Λιβόρνου συνέστησαν ὡσαύτως Σχολεῖον διὰ τῆς γενναιότητος καὶ τοῦ ζήλου τῶν κυρίων Ἀλεξ. Πατρινού, Παν. Πάλλη, Ροδοκανάκη καὶ Σπανιωλάκη¹. Μνημονεύει δὲ ταύτης ὁ Παπαδόπουλος Βρετὸς καὶ ὁ Ματθαῖος Παρανίκας². Διδάσκαλοι δὲ αὐτῆς κατόπιν ἐχρημάτισαν καὶ οἱ ἄλλοι καὶ ὁ Δανιὴλ Μάγνης ὁ Θεσσαλός, ὅστις ἐγένετο μετὰ ταῦτα διευθυντὴς τῆς Πατριαρχικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Σχολῆς.

Οἱ ἐπίτροποι τῆς κοινότητος καὶ τοῦ ἱ. ναοῦ ἐλέγοντο «Ἐπίτροποι καὶ ἀδελφοὶ τοῦ σώματος τῶν δεκαῆξ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγ. Τριάδος». Οἱ ἐπίτροποι δὲ πάντοτε ἐξελέγοντο οἱ τὰ πρῶτα φέροντες ἐν τῇ κοινότητι· αὐτοὶ δὲ συνετέλεσαν εἰς τὴν δαπάνην τῆς ἐκδόσεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Γρηγορίου. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Λιβόρνου εἰργάσθη, εἴπερ τις καὶ ἄλλη, ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως καὶ σπουδῆς νέων ἐν τοῖς πανεπιστημίῳ τῆς Δύσεως ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ διδάξουν ὕστερον εἰς τὰς ἀνωτέρας σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν, Ἰωαννίνων καὶ Χίου³. Οὕτω π. χ. κατέβαλε τὰς δαπάνας τῶν σπουδῶν εἰς τὰ μαθηματικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πίσης τοῦ ἐκ Χίου Ἰωάννου Ἰσελεπῆ⁴. Οἱ Ἕλληνες ἐν Λιβόρνῳ «ὄχι μόνον κατέστησαν τὴν ἐκκλησίαν των μητέρα ὄλων τῶν ὁμογενῶν δυστυχῶν, ἀλλ' ἐξείτειναν καὶ περαιτέρω τὴν φιλογενεϊάν των». Μεταξὺ δὲ αὐτῶν διεκρίνοντο καὶ ἄλλοι καὶ ὁ πρόην ἡγεμὼν Ἰωάννης Καρατζᾶς, ὁ βαρὼν Γεώργιος Μεϊτάνης, ὁ Ἰωάννης Ρούσης, ὁ Ἀλέξ. Γκίκας, ὁ Παν. Πάλλης, οἱ ἀδελφοὶ Τοσίτζα, Ροδοκανάκηδες καὶ Ματθαῖος Γ. Μαυροκορδάτος. Τῆς σχολῆς δὲ ἔφοροι τῷ 1814 ἦσαν οἱ Ἀλέξ. Πατρινὸς καὶ Παν. Πάλλης ἐξ Ἰωαννίνων, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος ἦτο καὶ λόγιος ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν περὶ γλώσσης ἔριδα μεταξὺ τοῦ Ἀδ. Κοραῆ καὶ Παν. Κοδρικᾶ.

Ὁ Γρηγόριος ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ τότε ἐφημερίου Ἰωακείμ Βαλαμάντε, ἔγραψε τὴν διαθήκην του, ἣτις ἀπόκειται ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς κοινότητος δι' αὐτῆς, ὡς φιλόπατρις Ἠπειρώτης, τὴν μικρὰν του περιουσίαν ἀφῆκεν εἰς ἀγαθοεργὰ ἰδρύματα τῆς Ἠπείρου καὶ τοὺς συγγενεῖς του, τὴν δὲ βιβλιοθήκην του εἰς τὴν σχολὴν ἐν ἣ ἐδίδασκεν ὁ Ἀθ. Ψαλλίδας καὶ τινὰ βιβλία εἰς τὴν ἱ. μονὴν τῆς μετανοίας του.

Ὁ Γρηγόριος δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν ἐν τῷ «Ἐλληνομουσεῖῳ» τοῦ Λιβόρνου καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ἱ. ναοῦ μελίρρυτον διδασκαλίαν· συνέγραψε καὶ βιβλία πολύτιμα, τὸ ὁποῖα ὠφέλησαν τοὺς τότε χειμαζο-

¹) Cours de Littérature grecque Moderne 1827.

²) Κατάλ. Νεοελλην. Φιλ. μέρος Β', σελ. 145. Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῇ Ἑλλην. κλπ. 137.

³) Λόγιος Ἑρμῆς 1820, σελ. 482.

⁴) Βλαστοῦ Χιακά, τόμ Β', σελ. 126.

μένους Ἑλληνας. Τὸ πρῶτον εἶναι «Ἐπιτομὴ Ἱστορίας» εἰς τόμους δύο τῷ 1806 καὶ ἐτυπώθη αὐθις τῷ 1815. Ἡ ἐπιγραφή τούτου ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἐπιτομὴ Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, συνεραλισθεῖσα μὲν ἐκ διαφόρων συγγραφέων ὑπὸ Γρηγορίου Παλιουρίτου, διδασκάλου τοῦ ἐν Λιβόρνῳ Ἑλληνομουσείου. Προσφωνηθεῖσα δὲ τῇ πανεντίμῳ ἀδελφότητι τῶν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, ἔκδοσις δευτέρα, ἐπιθεωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, τόμος πρῶτος. Ἐπιστάσις καὶ διορθώσις Σ. Β. ἐν Βενετίᾳ, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἔξ Ἰωαννίνων. 1815».

Τὴν συγγραφὴν ταύτην προσφωνεῖ «τῇ τιμιωτάτῃ καὶ εὐσεβεστάτῃ ἀδελφότητι τῶν ἐν Λιβόρνῳ Ἑλλήνων καὶ ἐμοὶ εὐεργέτιδι». Ἐν ταύτῃ λέγει ὅτι ἡ πνευματικὴ μήτηρ καὶ τροφὸς Ἑλλάς, ἣτις «μήτηρ ἀπάντων ἀνθρώπων ἐνομιζέτο καὶ σοφίας οἴκημα ἔκαλεῖτο», ἔπαθε καὶ ἔπεσε διότι «δεινὸς καὶ καυσώδης πνεύσας ἄνεμος ἐκ τῶν ξηροτάτων ἐρήμων πάντα τὰ καλὰ, ὡς ἄνθη ἔαρινά, κατεξήρανε καὶ τὴν μὲν πηγὴν τῆς σοφίας καὶ τὸν λειμῶνα τῶν ἐν ἀνθρώποις χαρίτων ὀπωροφυλάκιον ἔθνῶν ἐποίησε, τοῦς δὲ υἱοὺς αὐτῆς τῆδε κάκεῖσε διεσκόρπισε, παρ' ἄλλων μὲν ἄλλοις ζητοῦνται, ὧν αὐτοὶ κληρονόμοι γνήσιοι ἐγεννήθησαν». Καὶ ὁ φιλόπατρις κληρικὸς χαίρει χαρὰν μεγάλην ὅτι ἡ Ἑλλάς «νῦν πάλιν αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς ν' ἀναλάβῃ καὶ τὴν κατοικίαν τούτων (τῶν Μουσῶν) μονιμωτέραν καὶ ἀσφαλεστέραν νὰ κτίξῃ ἤρξατο καὶ τὰς ἐκ τούτων ἀρετὰς λαμπροτέρας, τηλαυγεστέρας, δαψιλεστέρας ὑπόσχεται». Ἐπαινεῖ δὲ ἔπειτα τὴν ἀδελφότητα διὰ τὰς πολλὰς πρὸς πολλοὺς καὶ πρὸς τὸ Ἔθνος εὐεργεσίας καὶ διότι ἀπέβη «καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων ὅσοι ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος τὸν κατὰ φιλοσοφίαν δρόμον εἰς τὴν Εὐρώπην βαδίζουσιν, ἧς αἱ πλείους Ἀκαδημῖαι εἰσὶ πλήρεις τῶν ὑφ' ὑμῶν τρεφομένων καὶ βοηθουμένων μαθητῶν».

Κατόπιν ἔπεται οἶονεὶ εἰσαγωγὴ τις «τοῖς ἐντευξομένοις Ἑλλησι καὶ φιλέλλησιν», ἐν ἣ ἀναπτύσσει γλαφυρῶς περὶ τῶν ὠφελειῶν τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, ἣτις εἶναι ἔνδοξος, τὴν ὁποῖαν ὁμως πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἀγνοοῦν καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν καταλλήλων βιβλίων καὶ διὰ τὴν ὀλίγην χρῆσιν καὶ κατάλληλον διδασκαλίαν ἐν ταῖς σχολαῖς τῆς πατρίδος. «Ἡ συχνὴ ἀνάγνωσις, λέγει ὁ φιλόπατρις κληρικὸς, τῶν προγονικῶν κατορθωμάτων καὶ ἀρετῶν, θέλει ἐμφυτεύσῃ εἰς τὰς τρυφερὰς ψυχὰς τῶν παιδίων τὰς γενναίας ἐκείνας γνώμας καὶ τὰ ὑψηλὰ φρονήματα, ἐκ τούτων δὲ ἴσως θέλουν γεννηθῆναι νέοι Θεμιστοκλεῖς, ἄλλοι Ἀριστεῖδαι, ζηλωταὶ τοῦ Θρασυβούλου καὶ μιμηταὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου».

Ἀποβλέπων κυρίως εἰς τὴν ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν μετεχειρίσθη γλῶσσαν εὐληπτον καὶ ρέουσαν. «Φράσιν καὶ ὕφος, λέγει, μετεχειρίσθην, ὅσον

τὸ δυνατόν τὴν εὐκατάληπτον, μήτε πολλὰ ἑλληνίζουσιν, μήτε βαρβαρίζουσιν, ἀλλ' ἠγωνίσθηεν διὰ τὰ εἶναι σαφῆς καὶ ἀπλή, ὅχι ὅμως καὶ ἀληθῆς διὰ τὰς πεπατημένας λέξεις».

Ἡ Ἐπιτομή διήρηται εἰς τόμους δύο καὶ τμήματα τέσσαρα, φθάνει δὲ μέχρι τῆς ὑποδουλώσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Ἡ δευτέρα συγγραφή τοῦ Γρηγορίου εἶναι αὕτη.

«*Ἀρχαιολογία Ἑλληνική, ἢτοι Φιλολογικὴ Ἱστορία*, περιέχουσι τοὺς νόμους, τὴν πολιτείαν, τὰ ἔθιμα, τὴν θρησκείαν κτλ. Συνερανοισθεῖσα ἐκ διαφόρων συγγραφέων παρὰ Γρηγορίου ἱερομονάχου Παλιουρίτου, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, διδασκάλου τοῦ ἐν Λιθόρνῳ Ἑλληνομουσείου, τὸν τρίτον τόμον ἀποπληροῦσα τῆς ὑπ' αὐτοῦ Ἑλληνικῆς Ἱστορίας (τόμοι δύο), ἐπιστοσίᾳ καὶ διορθώσει Σ. Β. ἐν Βενετίᾳ, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. 1815».

Τὴν συγγραφήν ταύτην προσφωνεῖ «τοῖς τιμιωτάτοις καὶ φιλογενέσι κυρίοις Ἀλεξάνδρῳ Πατρινῷ καὶ Παναγιώτῃ Πάλλῃ τοῖς ἐξ Ἰωαννίνων εὐπατρίδαις». Ἐν τῷ προλόγῳ ἐκφράζει τὴν χαρὰν του ὅτι «θεῖα χάριτι αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ ἐξυπνώσιν ἀπὸ τὸν βαθύτατον τῆς ἀμαθείας λήθαργον, νὰ φροντίζωσι τὰ μέσα τῆς θεραπείας, νὰ ζητῶσι τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν των καὶ γιγαντιαίως νὰ τρέχωσι τὸ στάδιον εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς προγονικῆς των ἀρετῆς καὶ σοφίας».

Εἰς τὴν ἀνακάλεισιν τῆς σοφίας, λέγει, οἱ Ἰωαννῖται συνετέλεσαν «καὶ ἡ σύστασις πρῶτον τοῦ Σχολείου Γκιούμα κατέστησε τὰ Ἰωάννινα εἰς τοὺς περασμένους δύο αἰῶνας νέας Ἀθήνας», ἀλλὰ τώρα τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων «φαίνεται ὅτι ἀπέκαμον καὶ σχεδὸν ὡς ἄκαρπα θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς». Οὕτω δὲ ἐξετάζει ὁ φιλόμουσος κληρικὸς τὰ αἷτια τῆς παρακμῆς τῶν σχολῶν τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὰ μέσα τῆς τούτων ἀνορθώσεως, διότι ἤκμασαν ὡς μέγισται αἱ σχολαί, ὡς ὁμολογοῦσιν ἄλλοι τε καὶ ὁ ἀπὸ Νικαίας Πατριάρχης Καλλίνικος, ὅστις λέγει ὅτι τῶν Καπλανῶν καὶ Ζωσιμαδῶν ἡ καλλιτόκος πατρίς «διὰ τοσοῦτων ἔτων οὐ μόνον αὐτήν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν περίοικον περιηύγασε καὶ λαμπροὺς ἀνέδειξε φωταγωγοὺς καὶ διδασκάλους, οἷον Μελετίους, Βησσαρίωνας, Μεθοδίους, Κλήμεντας, Σουγδουρίδας, Μπαλάνους καὶ ἐν τοιούτοις καιροῖς μητρόπολιν πάσης μαθήσεως τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων ἀνέδειξεν»¹, ἀλλ' ἤρξαντο νὰ καταπίπτωσι κυρίως ἔνεκα τῶν σφοδρῶν ἐρίδων τῶν δύο σχολῶν, τῆς Μπαλανείου καὶ Καπλανείου σχολῆς. Ὁ Γρηγό-

¹) Συστατικὰ γράμματα τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Πατριαρχικῆς Σχολῆς τῶν φιλοσοφικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν μαθημάτων τῆς τε πατρῆας γλώσσης καὶ τῶν ξένων διαλέκτων. Ἐν Βιέννῃ 1806, σελ. 23-24.

ριος λέγει ὅτι τὰ αἷτια τῆς παρακμῆς ἦσαν ἡ ἔλλειψις μεθόδου καὶ τάξεως. Τάξιν δὲ καὶ μέθοδον ἐννοεῖ «τῶν δύο Σχολῶν τὴν ἔνωσιν, αὐτὴν τῶν διδασκάλων τὴν ὁμόνοιαν καὶ ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ πρὸς ἀλλήλους βοήθειαν, ἐξ ἧς προέρχεται ἡ ἐπίδοσις καὶ προκοπὴ τῶν μαθητῶν καὶ πᾶσι ὠφέλεια εἰς τοὺς ἀνθρώπους». Τάξιν καὶ μέθοδον ἐννοεῖ «αὐτῶν τῶν διδασκάλων τὸν προσήκοντα ἀριθμὸν καὶ τὸ ἴδιον ἐκάστῳ ἔργον πρὸς παράδοσιν καὶ διδασκαλίαν». Πρέπει εἰς τὸ σχολεῖον νὰ εἶναι ἐξ τοῦλάχιστον διδάσκαλοι, νὰ συνέρχονται δὲ ἅπαξ τοῦ ἔτους, «οἱ ἐπίτροποι τῶν σχολείων, οἱ προεστώτες καὶ ὁ κλεινὸς αὐτῆς Ἱεράρχης» διὰ νὰ κάμωσιν ἐξετάσεις καὶ ἐπιθεώρησιν τῶν μαθητῶν. Τότε δύνανται νὰ ἐκφωνῶνται ρητορικὶ λόγοι καὶ μελέται εἰς θέματα διδόμενα πρότερον ὑπὸ τῶν διδασκάλων καὶ νὰ ἀπονέμονται δῶρα καὶ βραβεῖα εἰς τοὺς ἐπιμελεῖς καὶ χρηστοὺς μαθητάς². Ὅμως δὲν πρέπει νὰ δίδονται μισθοὶ εἰς τοὺς μαθητάς· τοῦναντίον οἱ διδάσκαλοι δεόν νὰ πληρῶνονται καλῶς, οὕτω θὰ ἐργάζονται μετὰ περισσοτέρου ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως. «Διδασκάλων λοιπὸν ἔχουσι χρεῖαν, λέγει, καὶ τὰ Σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων καὶ διδασκάλων καὶ τούτων σοφῶν καὶ δοκίμων καὶ ὄχι τοιούτων, οἵτινες μόλις ἐννοοῦσι τοὺς τόμους τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Οὕτω μόνον δύνανται καὶ αὐτοὶ νὰ εὐδοκιμήσωσι καὶ νὰ ὑπερέχωσι τῶν ἄλλων ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἐνῶ «ἤδη τὰ Σχολεῖα τῶν Κυδωνιῶν, τῆς Χίου, τῆς Σμύρνης καὶ ἄλλων πόλεων φαίνεται ὅτι ἐκάλυψαν ἐκεῖνα τῶν Ἰωαννίνων», ἐνῶ αὐτὰ «πεπλουτισμένα ὄντα ἀπὸ τῶν Ζωσιμάδων καὶ Καπλάνων τὴν γενναιότητα, ἔπρεπε οὐ μόνον νὰ ἐπέχωσι τὸν πρῶτον τύπον πάντων ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ὡς κανὼν καὶ στάθμη νὰ εἶναι εἰς αὐτά».

Κατόπιν ἀναπτύσσει ὅτι πρὸς ἀνάκτησιν τῆς σοφίας ἀπαιτεῖται ἡ συγγραφή καὶ ἔκδοσις ἐπωφελῶν καὶ ἀναγκαίων βιβλίων. Χαίρει δὲ ὅτι «ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος (18¹⁰) ὅλων τῶν Ἑλλήνων ὁ σκοπὸς ἄρχησε νὰ διευθύνηται πρὸς τὴν βελτίωσιν τῶν ὁμογενῶν, οἱ σο-

¹) Ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν συνδρομητῶν τοῦ βιβλίου, Μητροπολίτης Ἰωαννίνων ἦτο ὁ Γαβριήλ, Ἰωαννίτης, ὅστις εἶχεν Ἐπισκόπους τὸν Βενδίτζης Ἱερόθεον ἐκ Ζαγοράς, τὸν Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Ἱεροδόσιον, τὸν Δρυϊνουπόλεως καὶ Χειμάρρας Γαβριήλ. Ἡγούμενος δὲ τῆς ἑκτονῆς Παλιούρων ἦτο ὁ Χρῦσανθος.

²) Κυρίως οἱ διδάσκαλοι κατὰ τὴν ἐναρξιν τῶν μαθημάτων ἀπήγγελλον λόγους. Οὕτω τῇ 17¹ βραβίου 1814 ὁ Κ. Κούμας ἀπήγγειλεν ἐνθρονιστικὸν καὶ ἐναρκτήριον λόγον ἐν τῇ Πατριαρχικῇ τοῦ Γένους Ἀκαδημίᾳ. (Κούμα. Ἱστορ. ἀνθρ. πράξ. τόμ. 1Β', σελ. 592). Καὶ πρὸ τοῦ Κούμα διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ προσεφώνουν τοὺς πατριάρχας καὶ ἄλλους ἐπισήμους ἐν ἡμέραις ἱερῶν ἑορτῶν. Ἐχουσι δὲ ἐκδοθῆ ἑναρκτήριοι λόγοι Δαυὶδ, τοῦ διδασκάλου τῆς γαλλικῆς ἐν Χίῳ, καὶ τοῦ Γεωρ. Γενναδίου, ὡς καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ἐξ Οἰκονόμων, δημοσιευθέντες ἐν τῷ Α' τόμῳ τῶν Φιλολ. Σωζομένων καὶ ἐκφωνηθέντες ἐν τῷ Φιλολ. Γυμνασίῳ τῆς Σμύρνης.

φοὶ καὶ σπουδαῖοι μὲ τοὺς πόνους καὶ συγγραφάς, οἱ πλούσιοι καὶ ἔμποροι μὲ τὰς ἀφθόνουσ δαπάνας εἰς τὴν σύστασιν κοινῶν σχολείων, καὶ μὲ τὰς συνδρομὰς εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀναγκαίων βιβλίων, ὅλοι, λέγω, μὲ ἀμίμητον ζῆλον συντρέχουσιν εἰς τῆς κοινῆς πατρίδος τὴν ἐπανόρθωσιν».

Τελευτῶν συνίστησιν εἰς τοὺς γράφοντας νὰ μιμῶνται τοὺς εὐδοκίμους τῶν συγγραφέων «ἀποφεύγοντες τόσον τὰς ἀλλογενεῖς καὶ ξένας φωνάς, ὅσον καὶ τῆς Ἑλληνικῆς τὰς περιπελεγμένας καὶ γριφώδεις συντάξεις καὶ περιόδους καὶ οὕτως ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ κανονισθῆ καὶ νὰ διορθωθῆ τοῦ Γένους ἡ κοινὴ γλῶσσα»¹.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἕξ Ἰωαννίνων κληρικὸς Γρηγόριος Παλιουρίτης. Ἦτο ἐκ τῶν λογιωτέρων καὶ ἱκανωτέρων κληρικῶν καὶ διδασκάλων τῆς δούλης Ἑλλάδος, οἵτινες ἠγωνίσαντο γενναίως διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ συγγραφῶν κατὰ τοῦ σκοπούς τῆς ἀμαθίας καὶ ὑπὲρ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ χειμαζομένου καὶ δουλεύοντος Ἔθνους.

1) Ἡ ἐν Λιβόρνῳ τῆς Ἰταλίας Ἑλληνικὴ κοινότης, ἣτις ἤκμασε σπουδαίως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 10^{ου} αἰῶνος καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ εἰργάσθη ὡς διδάσκαλος ὁ Γρηγόριος Παλιουρίτης, δυστυχῶς σὺν τῷ χρόνῳ παρήκμασε καὶ κατέπεσεν. Ἦδη ὑπάρχουσιν ὀλίγαι μόνον ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι, περὶ τὰς δέκα, καὶ διατηρεῖται ὁ ἱερός ναός, ὅστις ἀποδεικνύει τὸν πάλαι πλοῦτον τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος. Ἀτυχῶς, πλὴν αὐτῆς καὶ ἄλλαι ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ Ἑλληνικαὶ κοινότητες παρακμιάζουν. Οἱ Ἕλληνες εἶναι φύσει φιλαπόδημοι, ἐν τοῖς χρόνοις δὲ τῆς δουλείας ἦσαν περισσότερον διότι ἠναγκάζοντο νὰ φεύγωσιν εἰς ἐλευθέρους χώρας. Οἱ Ἰωαννῖται, ὡς λέγει ὁ Κούμας (Ἱστορ. Ἀνθρῳπ. πράξ. τόμ. 1Β' σελ. 552), «ἤρχισαν νὰ διαπρέπωσι μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐμπορίας. Συστήσαντες οἴκους ἐμπορικοὺς εἰς Βενετίαν καὶ Μόσκαν ἀνέδειξαν τὴν πόλιν των περιβλεπτοὺν μὲ τὰ καλῶς ἐξοδευόμενα πλούτη των. Οἱ Ζαγορίται, Μετσοβῖται καὶ πολλοὶ Θεσσαλοὶ καὶ Μακεδόνες ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμά των».

Ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ κοινότητες παρήκμασαν καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐξαφανίζονται. Οἱ φιλογενεῖς Ἕλληνες προσεπάθουν νὰ συγκρατήσωσιν τοὺς ὁμογενεῖς διὰ τοῦ ὀρθοδόξου ναοῦ καὶ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων. Ἦδη αὐτὸς ὁ Κούμας διεκτραγωδεῖ τὴν κατάστασιν, διότι οἱ νέοι κατεφρόνουν τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Ἡ ὀρθοδοξία εἶναι δύναμις ἠθικὴ καὶ ἐθνικὴ καὶ ὁ ἀρνούμενος τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἀποβαίνει ἢ κοσμοπολίτης ἢ ἀποβάλλει καὶ αὐτὴν τὴν ἐθνικότητα. Καὶ ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς» κατὰ τὸ 1817 ὁμιλεῖ περὶ τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς κοινότητος τῆς Ὀδησοῦ, ὅτι, χωρὶς τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, ἀνεπαισθήτως οἱ νέοι θὰ λησμονήσωσιν τὴν μητρικὴν γλῶσσαν καὶ «τότε ἐχάθη τὸ Γένος τὸ ὁποῖον εὐκόλα γίνεται ὅταν μάλιστα συνδιαίτῳνται μὲ τοὺς ὁμοθρήσκους».

Εἰς τὴν ἀποφύλισιν τῶν Ἑλλήνων ἐν τε τῇ Δύσει καὶ ἀλλαχοῦ ἀπὸ τοῦ 10^{ου} αἰῶνος συντελεῖ κυρίως ἡ τάσις πρὸς εὐζωίαν καὶ ὁ κακὸς ἐννοούμενος κοσμοπολιτισμὸς, ἡ ξενολατρεία μετὰ ἀρνησιπατρίας· «πατρίς ἴν' ἂν τις εὖ πράττη». Τὸ κακὸν δὲ τοῦτο ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως αὐξάνει καὶ ἐν τῇ Ἀμερικῇ ὅπου εὐκολώτερον οἱ ἀποδημοῦντες ἀφομοιοῦνται ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος.